Подвійні стандарти Ватикану: богословсько-політичний аналіз позиції Римського Папи Лева XIV у контексті двох сучасних війнах

✠ Віктор БЕДЬ
єпископ Мукачівський і Карпатський,
керуючий Мукачівсько-Карпатською єпархією
Православної Церкви України

м. Ужгород
6 квітня 2026 р.

Світ — як той, що конфесійно належить до Римсько-Католицької Церкви, так і той, що не пов’язаний із нею, але сприймає Ватикан як впливовий релігійний і міжнародний центр, — традиційно очікує від нього слів, здатних стати моральним орієнтиром у часи глобальних потрясінь. Водночас події весни 2026 року актуалізували дискусію щодо послідовності публічних оцінок Святого Престолу у різних збройних конфліктах. Зокрема, публічні виступи Папи Лева XIV демонструють відмінності у риториці та акцентах залежно від конкретного геополітичного контексту.

З православної точки зору, яка не перебуває у юрисдикційній єдності з Римською Церквою, але визнає значення Ватикану як глобального релігійно-політичного суб’єкта, така різниця у підходах потребує неупередженого осмислення. У випадку ескалації на Близькому Сході риторика Папи Лева XIV

набуває більш прямого й морально-оцінкового характеру, включаючи персоналізовані звернення до політичних лідерів. Натомість щодо російсько-української війни, яка триває з 2014 року і з 2022 року набула характеру повномасштабної міжнародної військової агресії, позиція Святого Престолу зберігає переважно дипломатичну стриманість, акцентуючи на необхідності діалогу, припинення вогню та пошуку миру.

Ця відмінність у підходах породжує низку принципових питань. Чи є така диференціація наслідком зваженої дипломатичної стратегії, спрямованої на збереження можливості посередництва, чи вона відображає проблему вибірковості моральних оцінок у сучасній церковній дипломатії? У цьому контексті постає ширше питання: якою мірою релігійна інституція, що претендує на універсальний моральний авторитет, може дозволити собі різні стандарти публічного осуду агресії без ризику втрати довіри з боку народів, які страждають від війни?

У цьому дослідженні здійснюється богословсько-політичний аналіз зазначеної проблематики з урахуванням як морально-етичних засад християнського вчення, так і реалій сучасних міжнародних відносин.

Вибірковість риторики: порівняльний аналіз позиції Святого Престолу

Станом на початок квітня 2026 року Папа Лев XIV (Роберт Френсіс Превост), перший в історії понтифік американського походження, продемонстрував два відмінні підходи до оцінки сучасних збройних конфліктів. Щодо війни в Ірані (ескалація з кінця лютого 2026 року) він обрав відкриту, пряму й морально-оцінкову позицію, включаючи персоналізовану критику президента США Дональда Трампа.

Натомість щодо російсько-української війни, яка триває з 2014 року і з 24 лютого 2022 року набула характеру повномасштабної міжнародної військової агресії, риторика Святого Престолу залишається переважно дипломатично стриманою, з акцентом на необхідності діалогу, припинення вогню та пошуку миру. При цьому у публічних заявах відсутні прямі персональні оцінки дій керівництва Російської Федерації, зокрема Володимира Путіна, а також очільника Російської Православної Церкви Кирила Гундяєва, попри їхню ключову роль у формуванні та легітимації відповідної агресивної і окупаційної політики щодо України.

Така різниця у підходах виглядає не випадковою і свідчить не лише про відмінність дипломатичних стилів, але й про вибірковість у застосуванні морально-оцінкових критеріїв. У цьому контексті можна говорити про ситуацію, коли дипломатичні та інституційні пріоритети Святого Престолу — зокрема збереження екуменічного діалогу, фінансової стабільності та статусу міжнародного посередника — впливають на характер і межі публічного осуду агресії залежно від конкретного геополітичного контексту, а також корелюють із внутрішньоцерковними інтересами Ватикану, які не завжди узгоджуються з принципом безумовного свідчення істини.

Гостра моральна критика війни в Ірані та персональний тиск на Дональда Трампа

Війна в Ірані отримала від Папи Лева XIV максимально пряму публічну оцінку. 31 березня 2026 року в Кастель-Гандольфо понтифік уперше відкрито звернувся до президента США Дональд Трамп, закликавши його шукати «off-ramp» — дипломатичний вихід для припинення бомбардувань і насильства. Сам конфлікт було охарактеризовано як «жахливий» (atrocious).

У Пальмову неділю, 29 березня (за григоріанським календарем, який застосовується Римсько-Католицькою Церквою), Папа використав виразно морально-богословську риторику: «Ісус — Цар Миру, який відкидає війну… Ніхто не може використовувати ім’я Ісуса для виправдання війни. Бог не слухає молитов тих, чиї руки залиті кров’ю».

У цьому випадку йдеться не лише про загальні дипломатичні заклики, а про чітко персоналізовану моральну позицію щодо дій США та їхніх союзників, зокрема Ізраїлю, у контексті воєнних дій проти Ірану. Звернення Папи безпосередньо до президента Дональда Трампа фактично означає покладення політичної відповідальності за ескалацію конфлікту на конкретного суб’єкта прийняття рішень.

Такий підхід відповідає євангельському принципу викриття зла незалежно від особи чи політичної доцільності і демонструє готовність до відкритого морального осуду у ситуації, коли, на думку понтифіка, має місце несправедливе, надмірно жорстоке та руйнівне застосування сили, що створює додаткові ризики для глобальної геополітичної стабільності.

Стримана дипломатія щодо російсько-української війни, Володимира Путіна та Кирила Гундяєва

Російсько-українська війна триває вже понад десятиліття і є актом тривалої агресії проти суверенної держави України. З 2014 року (анексія Криму, гібридна війна на Донбасі) вона у 2022 році переросла у повномасштабне військове вторгнення, що супроводжується масовими воєнними злочинами, депортацією дітей, руйнуванням міст та критичної інфраструктури, а також масштабною гуманітарною кризою.

Цей конфлікт має не лише регіональний, а й глобальний вимір, супроводжуючись ядерними погрозами, енергетичними потрясіннями та суттєвим ослабленням системи міжнародного права.

Папа Лев XIV регулярно висловлює співчуття жертвам війни, визнає факт «постійних атак» на Україну, закликає до «негайного припинення вогню», «справедливого та тривалого миру» та пропонує Ватикан як майданчик для переговорів. Водночас характер цих заяв залишається переважно дипломатично стриманим і узагальненим.

Показовою є телефонна розмова понтифіка з Володимиром Путіним 4 червня 2025 року, під час якої він закликав Росію «зробити жест миру», однак утримався від прямого визначення Росії як сторони-агресора та від персоналізованої моральної оцінки дій її політичного керівництва.

Не менш показовим є ставлення до Московського Патріарха Кирил Гундяєв — глави Російської Православної Церкви, який публічно підтримує війну, легітимує її як «священну» та надає їй релігійно-ідеологічного обґрунтування. Попри це, Папа у своїх заявах продовжує використовувати коректну і шанобливу лексику, наголошує на «спільних християнських цінностях» та підтримує екуменічний діалог, уникаючи не лише різкої, але й будь-якої чіткої морально-оцінкової характеристики такої позиції.

У підсумку можна констатувати, що у випадку російсько-української війни має місце послідовне уникнення персоналізованого морального осуду ключових суб’єктів агресії — як політичних, так і релігійних. Це проявляється у відмові прямо називати агресора, кваліфікувати його дії в категоріях морального зла та давати моральну оцінку її релігійно-ідеологічному виправданню, яке за своєю суттю є несумісним із християнським ученням, зокрема з боку церковного керівництва Російської Православної Церкви.

У такому вигляді ця позиція демонструє внутрішню суперечливість і дисбаланс у застосуванні морально-оцінкових підходів, оскільки відрізняється від риторики, що використовується щодо інших сучасних конфліктів. Саме ця

невідповідність у підходах формує підстави говорити про вибірковий характер публічної позиції Святого Престолу, який у даному випадку проявляється як поєднання моральних декларацій і дипломатичного уникнення їх послідовного застосування, що зумовлено впливом інституційних, дипломатичних та внутрішньоцерковних пріоритетів Ватикану в кожному конкретному випадку.

Подвійність стандартів: моральний компроміс ватиканської дипломатії

Контраст у підходах є принциповим. У випадку Ірану — пряма персоналізована критика, чіткі моральні оцінки та використання виразної богословської риторики. У випадку України — обережні формулювання, відсутність прямих звинувачень президента Росії Володимира Путіна як агресора та уникнення моральної оцінки ролі Московського Патріарха Кирила Гундяєва як релігійного ідеолога війни.

Показовим є і відсутність співмірної за змістом публічної реакції щодо позиції президента США Дональда Трампа у контексті російсько-української війни. Попри попередні заяви про наміри сприяти її припиненню, подальші дії, пов’язані з обмеженням фінансової та військової допомоги Україні, а також фактичним уповільненням переговорних процесів між Вашингтоном, Москвою і Києвом, не отримали від Святого Престолу чіткої морально-політичної оцінки.

Такий дисбаланс у риториці свідчить про різні стандарти публічної оцінки подібних за своєю суттю явищ — збройної агресії та її ідеологічного виправдання. У першому випадку застосовується персоналізований і морально виразний підхід, у другому — переважає дипломатична стриманість, що супроводжується уникненням чітких оцінок ключових суб’єктів відповідальності.

У цьому контексті постає підстава говорити про явище морального компромісу, коли інституційні пріоритети Ватикану — зокрема збереження екуменічного діалогу з Російською Православною Церквою, фінансова стабільність та статус нейтрального міжнародного посередника — впливають на характер публічної позиції та межі її принциповості.

Водночас така селективність виглядає не стільки як особиста позиція понтифіка, скільки як прояв системної логіки ватиканської дипломатії, у якій баланс між моральним свідченням і політико-дипломатичною доцільністю не завжди зберігається на користь першого.

Фінансово-економічні інтереси як вагомий фактор

Святий Престол значною мірою функціонує за рахунок фінансової підтримки міжнародних донорів. За даними фонду Peter's Pence, істотна частка пожертв традиційно надходить зі Сполучених Штатів Америки, а також із провідних країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини, Італії, Франції та Іспанії, що формує відповідний економічний контекст діяльності Ватикану.

Ескалація конфлікту навколо Ірану має безпосередній вплив на глобальні економічні процеси, передусім через коливання цін на енергоносії, інфляційний тиск та загальну фінансову нестабільність у країнах Заходу. Провідні економіки США та Європейського Союзу, які є ключовими донорами Святого Престолу, об'єктивно зацікавлені у якнайшвидшій деескалації ситуації.

У цьому контексті більш чітка і персоналізована риторика Папи Лева XIV щодо політичного керівництва США, зокрема Дональд Трамп, може розглядатися як така, що корелює із загальним запитом західних суспільств і політичних еліт на припинення ескалації конфлікту, у тому числі шляхом морально-релігійного впливу.

Натомість Україна не є вагомим фінансовим донором Святого Престолу та не має співмірного політичного і державницького впливу порівняно з основними країнами-донорами. Крім того, за своїм релігійним складом Україна у переважній більшості є православною, що також об'єктивно зменшує рівень інституційної зацікавленості Ватикану. У сукупності ці чинники обмежують можливості впливу українського фактору на формування публічної позиції Святого Престолу.

У ситуації російсько-української війни більшу вагу можуть мати ширші інституційні інтереси Ватикану, які виходять за межі суто екуменічного діалогу. Йдеться, зокрема, про збереження стабільних каналів взаємодії з Російською Федерацією та Російською Православною Церквою, потенційні фінансово-економічні зв'язки, а також дипломатичні, інформаційні та інституційні впливи, що формувалися впродовж тривалого часу. У цьому контексті прагнення зберегти статус нейтрального міжнародного посередника поєднується з необхідністю врахування складної системи зовнішніх і внутрішніх факторів, які можуть стримувати більш пряму і персоналізовану оцінку російської агресії.

Богословська та моральна оцінка

З точки зору вчення Ісуса Христа про мир, справедливість, захист слабких і свідчення істини (Мт. 5:9; Мт. 25:31–46), така селективність у моральних оцінках є проблематичною. Євангельське вчення не передбачає поділу гріха на «зручний» і «незручний» — воно вимагає послідовного викриття зла незалежно від особи, статусу чи політичного контексту.

У цьому світлі питання міжнародного права, державного суверенітету України, права народу на життя та територіальну цілісність набувають не лише політичного, а й глибокого морально-богословського значення. Вони стають питанням відповідальності перед правдою, яку Церква покликана свідчити у світі.

Коли Папа Лев XIV застосовує пряму і персоналізовану моральну оцінку щодо Дональда Трампа, це відповідає євангельській логіці відкритого свідчення правди. Водночас відсутність співмірної моральної оцінки дій Володимира Путіна та Кирила Гундяєва, які відіграють ключову роль у розгортанні та ідеологічному обґрунтуванні російсько-української війни, створює враження внутрішньої напруги і непорозуміння між проголошеними принципами і практикою їх застосування.

У такому контексті постає питання про співвідношення між євангельським імперативом правди та інституційно-дипломатичною доцільністю. Коли остання починає впливати на характер морального свідчення, це може призводити до розмивання чіткості християнської позиції у питаннях добра і зла.

Наслідки для авторитету Церкви

Така подвійність у підходах об’єктивно послаблює сприйняття морального авторитету Римсько-Католицької Церкви серед українського суспільства, а також ширше — серед мільйонів християн у світі, які очікують від понтифіка не лише дипломатичної виваженості, але й чіткого пророчого свідчення правди у критичні моменти історії.

У християнській традиції саме послідовність моральної позиції є однією з основ довіри до Церкви як носія істини. Коли ж у публічній риториці виникає відчутний дисбаланс між принципами і їх застосуванням, це може породжувати сумніви щодо неупередженості та універсальності проголошуваних моральних критеріїв.

У такій ситуації Церква ризикує сприйматися не як послідовний свідок правди, а як інституція, що змушена адаптувати свої оцінки залежно від

зовнішніх обставин та власних інституційних пріоритетів. Це, у свою чергу, впливає на рівень довіри до її морального голосу у глобальному контексті.

Післяслово

Аналіз публічної позиції Папа Лев XIV засвідчує наявність відчутного дисбалансу у застосуванні морально-оцінкових критеріїв щодо сучасних збройних конфліктів. У ситуації, де є можливість для прямої та персоналізованої оцінки, така оцінка звучить чітко і відкрито; натомість у випадку російсько-української війни переважає дипломатична стриманість, що супроводжується уникненням визначення агресора та моральної кваліфікації його дій.

Такий підхід формує враження вибірковості у моральному свідченні та ставить під сумнів універсальність проголошуваних принципів. У богословському вимірі це означає непослідовність та розходження між євангельською вимогою правди і практикою її застосування.

Україна в цьому контексті виступає не як виняток, а як лакмусовий папірець здатності Римсько-Католицької Церкви бути послідовним моральним орієнтиром у світі. Питання не в політичній підтримці, а у здатності називати зло злом незалежно від того, ким і в яких умовах воно чиниться.

Попередні століття боротьби української нації за свою національну і державну незалежність, а особливо досвід новітнього часу — в умовах жорстокої та смертельно небезпечної російсько-української війни (2014–2026 рр.) — переконливо засвідчили: лише власна, національно вкорінена Церква, центр управління якої перебуває в Україні, здатна повною мірою зберігати вірність Істині Христовій, належно здійснювати духовну опіку і захист свого народу та перебувати поруч зі своїми захисниками — Славним українським воїнством.

Цей історичний і сучасний досвід є принциповим і визначальним. Його повинні усвідомлювати українці, роблячи відповідні духовні, світоглядні та національно відповідальні висновки. Водночас союз і взаємодія з іншими Церквами мають важливе значення за умови, що вони не стають на бік агресора та окупанта і не виправдовують зло.

Без власної національної Церкви нація неминуче стає духовно вразливішою, менш захищеною і більш піддатливою до зовнішніх впливів та маніпуляцій.

Разом із тим, Україна має таку Церкву — Помісну Автокефальну Православну Церкву України, з духовним центром управління в місті Києві, древню за своїм

духовним походженням від апостольських часів, яка перебуває зі своїм народом, чітко називає ворога ворогом, агресора агресором та здійснює духовну і національну консолідацію українського суспільства, зокрема в умовах російсько-української війни.

Саме в цьому служінні вона послідовно і правдиво свідчить Слово Істини Спасителя — Ісуса Христа — утверджуючи не декларативну, а істинну любов, що поєднує правду, відповідальність і захист життя, ведучи людину до спасіння душі та миру.

У цьому контексті, на тлі виразного прикладу вірності Євангельській істині національно відповідальної та правдивої Православна Церква України своєму українському народові, особливо чітко проявляється негативна тенденція вибірковості у моральних оцінках в умовах регіональних та глобальних воєн з боку інших релігійних інституцій та їхніх духовних центрів управління. Якщо така практика зберігатиметься, зокрема й з боку Римсько-Католицької Церкви, це об’єктивно призводитиме до подальшого послаблення довіри до Ватикану як до одного з провідних моральних авторитетів у світовому просторі та зменшення його впливу у глобальному гуманітарному і духовному вимірі — як у світі загалом, так і в Україні зокрема.

Водночас відмова від подвійних підходів і повернення до послідовного застосування євангельських принципів могла б стати підставою для відновлення довіри та посилення морального авторитету Церкви у сучасному світі.

Джерела

У процесі підготовки матеріалу використано та проаналізовано:

– офіційні комюніке та стенограми виступів Папи Римського, опубліковані на ресурсі Vatican News (зокрема виступи від 29 та 31 березня 2026 року);

– матеріали міжнародних інформаційних агентств Reuters, Associated Press (AP News), а також аналітичні публікації National Catholic Reporter щодо ситуації навколо Ірану та телефонної розмови з Володимир Путін (червень 2025 року);

– офіційний звіт фонду Peter’s Pence за 2024–2025 роки, оприлюднений Святим Престолом;

– дані про гуманітарну ситуацію в Україні, викладені у звітах Організація Об’єднаних Націй та Міжнародний кримінальний суд (2022–2026 роки).